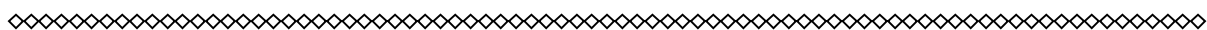

DOI 10.34132/pard2023.21.09

**THE INVESTMENT COMPONENT OF THE
DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE
ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF
EUROPEAN INTEGRATION: PROBLEMS AND PROSPECTS**

Yaroslav Zhovnirchuk, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, manager of the Department of Public Administration and Administrative Law, Institute of State and Law VM Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Oleksii Monchak, Graduate student of the Department of Public Administration and Administrative Law, Institute of State and Law VM Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

The article examines the problems of investment support in the agricultural sector of Ukraine's economy in modern conditions and identifies promising directions for improving the investment climate. It has been established that in the process of creating a market economy in Ukraine and European integration processes, there is a need for complex searches for ways of development and determination of the role and place of the state in these economic transformations. The experience of developed democratic countries shows that there is no single solution to this problem, and the degree of state intervention in the economy of different countries varies. The directions of the transformation of the agrarian-industrial complex in Ukraine since independence have been determined. It has been proven that before the start of the full-scale war, the agricultural sector in Ukraine was one of the most profitable branches of the Ukrainian economy. It contributed to a significant contribution to the GDP and preservation of land resources in a satisfactory condition. A number of problems in the agrarian sector of Ukraine's economy, which inhibit its development, are highlighted: insufficient

transparency in matters of land ownership; non-compliance with quality and safety standards established by international organizations; limited investment level; insufficient adaptation of Ukrainian legislation to the requirements of the European Union; the problem of reforming the market and its structure; dependence on state funding; lack of innovative activity; problems in the field of logistics and supplies. The assessment of direct losses in the field of agro-industrial complex and agricultural infrastructure, which were the result of constant attacks by the Russian armed forces, is presented. Among the components of these losses, the largest ones that have become the most financially significant should be indicated: agricultural machinery, finished agricultural products, and grain storages. It is these losses that can be recognized as significant and such that they do not allow us to talk about the rapid improvement of the situation in the agricultural sector of Ukraine and the attraction of investments. The main vectors of increasing the investment attractiveness of the agrarian sector of the Ukrainian economy are given and a list of measures that must be taken to solve the main problems of the agrarian sector of Ukraine during and after the war, as well as improving the investment component of the development of the agrarian sector of the economy and continuing the European integration processes, is presented.

Key words: *agrarian sector of the economy, agro-industrial complex, agriculture, state policy, state regulation, state support, investments, investment climate, European integration processes, investment attractiveness of the agrarian sector of the economy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аграрний сектор економіки відіграє значну роль для економічної стабільності та розвитку України, оскільки забезпечує громадян робочими місцями, сприяє значному поповненню державного бюджету, підвищує міжнародне визнання та авторитет країни на міжнародному ринку і робить значний внесок у ВВП, сприяючи його зростанню. Наприклад, за 2021 рік, за офіційною інформацією Державної служби статистики України [5], частка аграрного сектора у ВВП

країни досягла рекордних 10,6 % (порівняно з 9,3 % у 2020 році та всього 3,0 % у 2019 році).

Це головним чином відбулося завдяки зростанню виробництва сільськогосподарської продукції на 16,4 % порівняно з попереднім роком. Відповідно до прогнозів на 2022–2023 роки, із збереженням інших умов, доходи від підприємств аграрного сектора мали потенційно зростати.

Знищення внаслідок війни інфраструктури та значної кількості активів підприємств аграрного сектора потребує відбудови та оновлення. Отже, нагальною стає потреба в залученні інвестицій для розвитку аграрного сектора економіки України [22]. Головним чинником, що ускладнює цей процес, виступає значна ступінь невизначеності, зумовленої війною. Це призводить до мінімізації інвестиційної привабливості українського аграрного сектора, а це, у свою чергу, загострює ситуацію і створює ефект «замкнутого кола», яке необхідно розірвати для збільшення інвестицій та сприяння післявоєнному відновленню країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрний сектор економіки розглядається значною кількістю теоретиків, практиків та зацікавлених осіб, серед яких науковці, аналітики, представники органів публічної влади, представники громадських організацій, аграрії, широкі бізнесові кола тощо. Варто відмітити таких авторів, як: М. Баранніков [9], А. Гаєвий [20], В. Галанець [2], Я. Жовнірчик [21, 22], Н. Захаров [10], Т. Кашпуренко [9], Т. Ковтун [8], І. Костенко [11], І. Макалюк [9; 10], М. Негрей [11], А. Тараненко [11], Л. Удова [20], М. Фалько [10] тощо. Поряд із цим варто відзначити велику динамічність змін в аграрному секторі в сучасних умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів та ведення повномасштабної війни на території України, що значною мірою впливає на інвестиційний клімат та вимагає систематичного розгляду, оновлення інформації, а також вироблення нових науково обґрунтованих підходів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем інвестиційного забезпечення

аграрного сектора економіки України в сучасних умовах та визначення перспективних напрямів покращення інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень розвитку економіки та аграрного сектора в країні залежить від ефективності державного регулювання цих галузей. На думку багатьох політиків і державних діячів, ця проблема сьогодні набуває вельми важливого значення. Особливо це актуально для України через велику кількість помилок і недоліків у роботі влади та слабкий політико-адміністративний управлінський потенціал, які відзначаються з часів здобуття незалежності. Вирішення цього є важливою передумовою і необхідною умовою для розв'язання багатьох інших проблемних питань українського суспільства, яке переживає системну кризу.

У процесі створення ринкової економіки в Україні та євроінтеграційних процесів виникає потреба у складних пошуках шляхів розвитку і визначенні ролі та місця держави в цих економічних перетвореннях. Досвід розвинених демократичних країн показує, що немає єдиного рішення для цієї проблеми і міра державного втручання в економіку різних країн варіюється. Максимальний рівень державного впливу спостерігався в колишніх постсоціалістичних країнах за умов планової економіки, коли держава розробляла плани, передавала їх підприємствам, контролювала виконання та здійснювала адміністративне управління.

Під час удосконалення державного регулювання в сільському господарстві відбуваються зрушення у земельних відносинах, активізуються трансформаційні процеси у системі оподаткування, рентних платежів, заробітної плати та в інших аспектах, включаючи ціноутворення на продукцію. У європейських країнах аграрні реформи супроводжувалися створенням акціонерних компаній, державних акціонерних підприємств, фермерських господарств та аграрних кооперативів. Порівнюючи європейський та вітчизняний досвід аграрних реформ, слід зауважити, що український шлях має свої особливості. Аграрні трансформації в Україні спрямовувалися в таких напрямках (рис. 1).

Рис. 1. Напрями регуляторного впливу на аграрний сектор національної економіки України

Джерело: [2]

Сектор аграрної економіки підлягає регулюванню за допомогою різних інструментів, таких як оподаткування, цінова політика, кредити, фінансова допомога у формі дотацій, субвенцій і субсидій, державні стандарти і норми. Окремо постає також необхідність регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі та проведення експертизи інвестиційних проектів.

Держава має ефективно користуватись механізмами регулювання аграрного сектора національної економіки за допомогою різних інструментів:

– прийняття законів і нормативно-правових актів, що визначають правила гри на земельному ринку, регулюють відносини між аграріями та іншими учасниками ринкових відносин, а також встановлюють необхідні податки та збори;

- надання аграріям фінансової підтримки через субсидії, кредити, гранти, страхування врожаю тощо;
- регулювання цін, включаючи визначення максимальних і мінімальних цін на сільгосппродукцію та контроль за ціноутворенням на ринку;
- розвиток інфраструктури, такий як ремонт та відновлення доріг, залізничних колій, морських і річкових портів, а також спеціалізованих підприємств для зберігання та переробки продукції, що підвищує ефективність виробництва і збуту;
- регулювання зовнішніх відносин, включаючи укладання міжнародних договорів і участь у міжнародних організаціях для сприяння зовнішній торгівлі та залученню іноземних інвестицій;
- підтримка наукових досліджень і розробок, які підвищують кількість та якість виробленої продукції [8].

Перелічені інструменти дозволяють органам публічної влади регулювати аграрний сектор економіки, сприяючи при цьому стабільності та розвитку цього сектора.

Більшість складових системи державного регулювання мають загальнодержавний характер і стосуються аграрного сектора як невід'ємної частини національної економіки. До початку повномасштабної війни аграрний сектор в Україні був однією з найприбутковіших галузей української економіки. Вона сприяла значному внеску у ВВП та збереженню земельних ресурсів у задовільному стані. Проте проблеми зі збереженням ґрунтів, технологічним розвитком і державною підтримкою інвестицій у сільське господарство лишаються актуальними ще більше в умовах ведення військових дій. Криза в аграрному секторі призвела до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції та збільшення безробіття в сільських районах, при цьому загрожуючи продовольчій безпеці.

Незважаючи на те, що аграрний сектор, безсумнівно, є однією з найважливіших галузей, яка протягом багатьох років забезпечувала позитивний зовнішньоекономічний баланс, у ньому існує низка проблем, які гальмують його розвиток:

- недостатня прозорість у справах земельної власності;
- невідповідність стандартам якості та безпеки, встановленим міжнародними організаціями;
- обмежений рівень інвестицій;
- недостатня адаптація законодавства України до вимог Європейського Союзу;
- проблема реформування ринку та його структури;
- залежність від державного фінансування;
- недостатність інноваційної активності;
- проблеми у сфері логістики та поставок [11].

Проте слід відзначити, що перелік наведених труднощів не є вичерпним. З 24 лютого 2022 року, коли російські війська вторглися в Україну, сталися події, які суттєво ускладнили ситуацію у всій країні, а особливо в аграрному секторі. За даними Київської школи економіки, протягом перших трьох місяців війни аграрний сектор зазнав загальних збитків понад 6,6 мільярда доларів [12]. А станом на лютий 2023 року ця сума сягнула вже 8,7 мільярда доларів, що становило 6,1 % від загальної суми втрат країни. Непрямі витрати в аграрному секторі, спричинені стрімкою інфляцією, зменшенням виробництва, підвищенням цін на виробничі ресурси та блокуванням портової інфраструктури, сягнули позначки 34 мільярди доларів [13].

Оцінка прямих збитків у сфері АПК і сільськогосподарської інфраструктури включає такі головні компоненти:

- збитки у зв'язку з пошкодженням сільськогосподарської техніки;
- втрати елеваторів та інших споруд для зберігання зерна;
- втрати у тваринництві внаслідок загибелі тварин, а також через відсутність можливості їх утримувати;
- втрати виробників багаторічних сільськогосподарських культур через пошкодження насаджень;
- втрати у бджільництві;
- втрати знаряддя виробництва і готової продукції, пов'язані з їх пошкодження або крадіжкою.

Найбільш значна частина збитків стосується втрат, спричинених знищенням і пошкодженням сільськогосподарської техніки (рис. 2), що вплинуло на оцінені втрати сільгоспвиробників у розмірі понад 4,65 мільярда доларів.

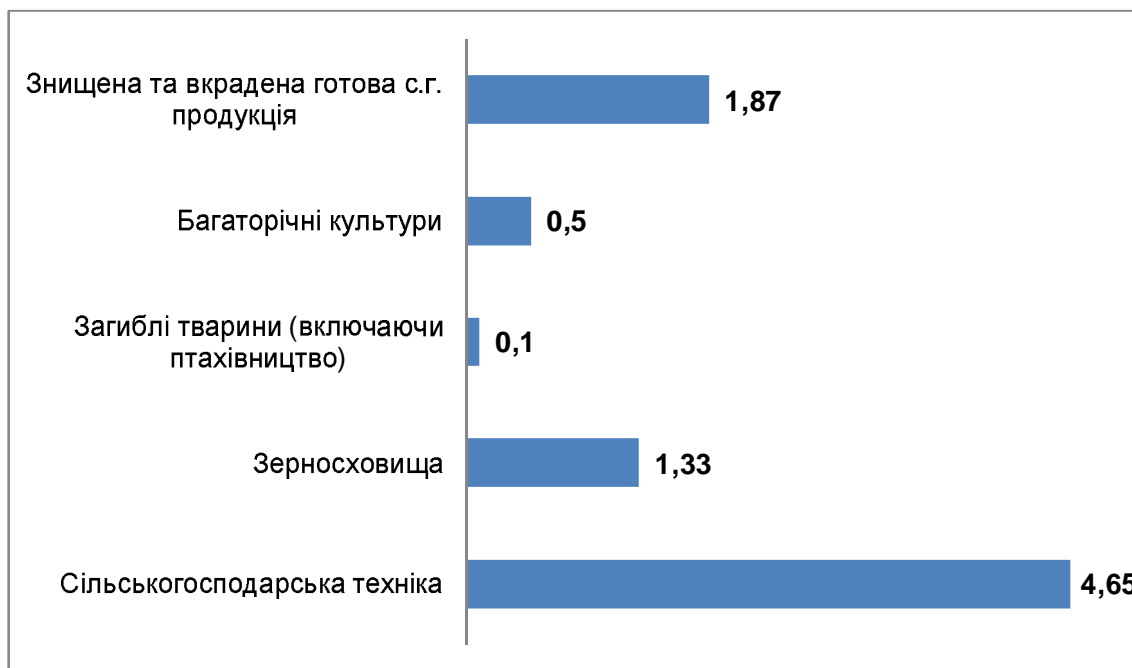

Рис. 2. Оцінка прямих втрат АПК внаслідок війни (станом на кінець лютого 2023 року)

Джерело: [6]

Другим за розміром видом збитків є втрати через знищення і крадіжки виробленої продукції, загальна вартість знищеної і вкраденої продукції була оцінена у 1,87 мільярда доларів. Суттєвих збитків також зазнала інфраструктура для зберігання виробленої сільськогосподарської продукції. Загальна місткість зруйнованих зерносховищ становить 8,2 мільйона тонн продукції, а місткість пошкоджених зерносховищ – 3,25 мільйона тонн, що одночасно можуть зберігатися. Вартість відновлення зруйнованих потужностей оцінюється в 1,33 мільярда доларів [6]. Звісно, що значні матеріально-фінансові втрати негативно вплинули на інвестиційний клімат, оскільки інвесторам складно спрогнозувати можливі втрати від подальших російських атак, котрі можуть бути спрямовані на будь-яку частину території України.

З інфраструктурною складовою також пов'язані сьогоднішні проблеми, оскільки значна частина південно-східних територій країни постраждали від військових дій, значна кількість орних земель потребує очищення і розмінування, а російські збройні сили заблокували українські порти та загалом рух у межах Чорного моря. Територія Азовського моря при цьому взагалі знаходиться поза межами впливу української влади. Це призвело до припинення експорту зерна з України, стало загрозою продовольчого дефіциту. Звісно, що це загалом негативно впливає на економічні процеси, великою мірою нівелює євроінтеграційні процеси та зменшує до мінімального рівня інвестиційну привабливість аграрного сектора економіки України, особливо для європейських інвесторів [21].

Поряд із цим варто відмітити, що кадрове питання залишається невирішеним, оскільки тенденції до повернення українців до країни достатньо низькі, а постійне ведення бойових дій та людські втрати вимагають проведення мобілізації, котра призводить до “знекровлення” різних сфер економіки.

З часу повномасштабної війни в Україні близько 8 мільйонів осіб покинули державу. Це включає громадян, котрі емігрували в Європу, а також тих, котрі через військові дії опинились на території Росії. ООН оцінює їхню кількість приблизно у 2,9 мільйона осіб. Крім цього, ще перед початком російської агресії близько 2 мільйонів українців виїхали за кордон у пошуках роботи. Отже, загальна кількість втрат Україною трудових ресурсів може сягати близько 10 мільйонів осіб. Унаслідок військових дій також втрачають життя українські військові та мирне населення. Це надзвичайно важлива демографічна криза, яка посилює проблеми щодо забезпечення трудовими ресурсами різних секторів економіки, включаючи аграрний сектор.

У подібних суперечливих умовах зростає потреба в залученні інвестицій, включаючи іноземні, для відновлення і повного функціонування вітчизняних підприємств. Така інвестиційна привабливість стає однією з ключових моментів цільової моделі сучасної економіки України.

Розгляд досвіду інвестиційної практики дає змогу передбачити, що протягом наступних років спостерігатиметься тенденція до збільшення обсягу капітальних інвестицій в аграрний сектор, однак можуть змінитись напрями інвестування. Це пояснюється специфікою інвестування в Україні, зокрема, в харчову промисловість, де ключовою сировиною є сільськогосподарська продукція. Щоб знизити витрати і підвищити прибутковість продукції, іноземні компанії і, відповідно, інвестори можуть зацікавитися локалізацією виробництва з використанням місцевих ресурсів [9].

Також важливим є розвиток безвідходного сільськогосподарського виробництва, початок якого був закладений після Революції гідності у 2014 році під час підписання «Угоди про асоціацію з Європейським Союзом» [19]. Наступна співпраця у цьому векторі та подальший розвиток в Україні циркулярної економіки сприятимуть не лише збереженню екологічного балансу країни, але й поліпшенню становища місцевих аграріїв через переробку або продаж вторинної сировини та більш раціональне використання ресурсів [20]. Не останнє місце в цьому належить і питанню інтеграції України у Європейське Співтовариство, що вимагає від влади докладання значних зусиль в оптимізацію української економіки до європейських стандартів.

На початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України аграрний сектор зіштовхнувся із серйозними проблемами. Ці труднощі включали в себе відсутність безпеки для аграріїв при проведенні посівних робіт, обмежену можливість відновлення рівня експорту, що існував перед цими подіями, та фінансові обмеження. Для зменшення негативного впливу цих факторів на стан справ в аграрному секторі було прийнято такі заходи:

- впровадження урядової ініціативи «Державні програми 5-7-9 %», яка надала можливість аграріям отримати кредити під 0 % під час воєнного стану та протягом місяця після його закінчення;
- видача інвестиційних грантів для мікро- та малих сільськогосподарських виробників та асоціацій виробників,

розташованих у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях;

– програма дотацій від Європейського Союзу для малих підприємців в аграрному секторі, котрі мають до 100 корів або обробляють від 1 до 120 гектарів землі;

– безповоротні гранти для аграріїв, спрямовані на розвиток галузей виноградарства, ягідництва, садівництва і тепличних господарств, сприяючи підтримці підприємців, сільських виробників, створенню нових робочих місць, а також забезпечення продовольчої безпеки;

– запуск спеціальної програми пільгового кредитування, спрямованої на підтримку проведення весняно-польових робіт у 2022 році та інших заходів тощо [4; 14].

Ключовим елементом успіху в будь-якій ситуації є своєчасне, ретельно пророблене та детально розглянуте планування можливих сценаріїв розвитку подій, особливо у кризових обставинах. На сьогодні українська економіка, включаючи аграрний сектор, проходить саме такий етап. Аграрна сфера є однією з основних складових, що формують ВВП країни, і має важливе значення у забезпеченні продовольчої безпеки України [22]. Розвиток та підтримка аграрного сектора мають важливе значення для зміцнення національної економіки в умовах війни, оскільки це допомагає забезпечити продуктами харчування перш за все постраждалі регіони України.

Зараз ця підтримка реалізується через державне фінансування підприємців в аграрній сфері, які відіграють ключову роль у вирощуванні сільськогосподарських культур і продажу продукції як в Україні, так і за кордоном, зокрема в експорті зерна, олії, борошна. Однак експорт сільськогосподарських товарів зменшився приблизно на 30 % [3]. Це є свідченням необхідності проведення всебічного аналізу стану в аграрному секторі української економіки. З урахуванням значного зменшення всіх показників діяльності аграрного сектора зараз варто розпочати діяти, розробляючи запобіжні заходи і плани для його підтримки та стабілізації, а також

сприяти залученню іноземних інвестицій, оскільки на даний час Україна самостійно не може вирішувати проблеми в економіці.

Наразі важливим кроком є не лише забезпечення інвестування аграрного сектору, який значною мірою залежить від підтримки іноземних країн, але також розробка внутрішнього плану підтримки та відновлення української економіки загалом, включаючи аграрний сектор. На сучасному етапі вже розроблено План відновлення України [17], участь у створенні якого взяла робоча група «Нова аграрна політика». Ця група дослідила основні труднощі аграрного сектора і визначила базові цілі, першочергові завдання та основні етапи відновлення.

Аграрний сектор знаходиться у великій залежності від різних глобальних факторів, таких як політичні та економічні події. Наприклад, у період 2019 –2020 років відзначалося погіршення рентабельності аграрних підприємств та значне зменшення обсягів капітальних інвестицій (рис. 3). Ці тенденції, серед інших чинників, були наслідком пандемії, і тільки у 2021 році відбулися позитивні зміни в цьому секторі. Це створило потенціал для майбутніх інвестицій у капітальні активи аграрного сектора, модернізації обладнання та впровадження новітніх технологій. Дохід, отриманий підприємствами аграрного сектора у 2021 році, став чимось у вигляді «запасу для виживання» та підтримки посівної кампанії навесні 2022 року за умов, у яких ринок сільськогосподарської продукції був фактично замороженим. Важливо зазначити, що сільськогосподарська діяльність здійснювалася лише на тих територіях, де подібна діяльність була можливою, оскільки внаслідок бойових дій загальна кількість посівної площі зменшилися на 21 % [18, с. 43].

Як можна побачити з графіка, 2023 рік дозволяє говорити про певні перспективи щодо покращення стану з інвестиціями в аграрний сектор. Це пов'язується із стабілізацією ситуації на півдні країни, активним розмінування територій та співпрацею з представниками Євросоюзу. Позитивну тенденцію можна пов'язати також із діяльністю влади у напрямі вирішення першорядних завдань:

- забезпечення умов для проведення весняної посівної кампанії;
- сприяння відновленню тваринництва;
- вирішення питання зернової ініціативи;
- адаптація аграрної політики України з положеннями аграрної політики Євросоюзу [1].

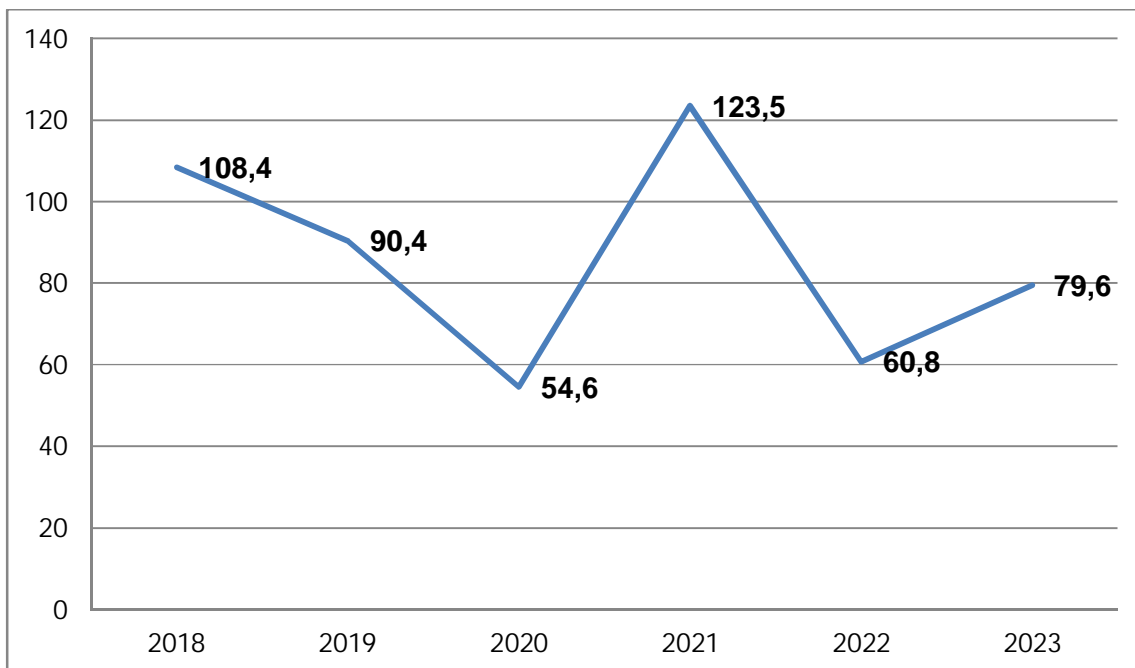

Рис. 3. Індекс капітальних інвестицій в аграрний сектор України (у відсотках порівняно із попереднім роком; 2023 рік - прогноз)
Джерело: [1; 5; 7]

Хоча в Україні нинішня ситуація нестабільна, очікуваним є те, що інвестиційна привабливість країни буде зростати в майбутньому, що, у свою чергу, призведе до збільшення інвестиційної активності. Проте для приваблення інвестицій потрібно забезпечити умови, котрі дозволять іноземним інвесторам ефективно, а головне - безпечно, вкладати кошти в економіку України. Умови покращення інвестиційного клімату зображено на рис. 4.

Першою з умов є наявність міцної правової бази. Ключовим нормативним актом, який регулює режим іноземного інвестування в Україні та гарантує безпеку інвестиційної діяльності, є закон

“Про режим іноземного інвестування” [16]. Посилити інвестиційну привабливість та розширити зв'язки з партнерськими країнами, а також зміцнити економічні та геополітичні позиції України допоможе адаптація положень зазначеного закону до стандартів Європейського Союзу та врахування відновлювальних процесів після закінчення війни.

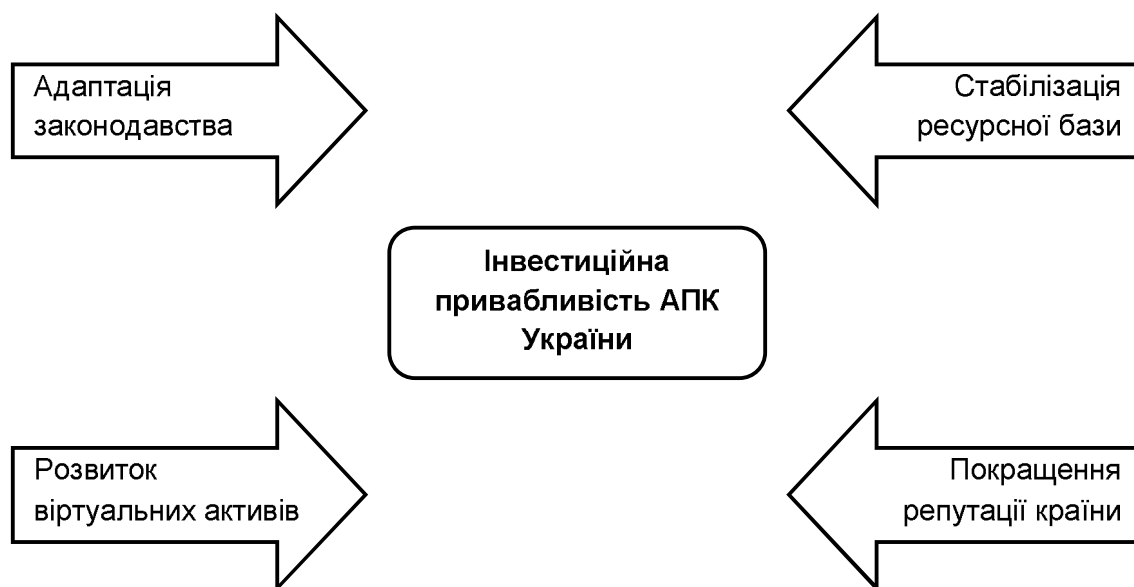

Рис. 4. Вектори підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки України
Джерело: сформовано автором на підставі [10]

Розвиток ринку віртуальних активів та цифрової економіки, впровадження інструментів токенизації активів, які передбачені законом «Про віртуальні активи» [15], є іншим перспективним напрямом. Це сприятиме зміні способу взаємодії між учасниками ринку і стимулюватиме збільшення ліквідності активів та, відповідно, приплив інвестиційного капіталу у сфери економіки, котрі цього потребують, включаючи аграрний сектор [10].

Наступними умовами є наявність ресурсів. Для ефективного залучення іноземних інвестицій до аграрного сектора потрібна матеріально-сировинна база, що відрізняє аграрний сектор від інших, оскільки він вже має значну сировинну складову. Важливою також є репутація України як надійного партнера. Після перемоги

репутація країни на міжнародному рівні буде визначати тренд, який спонукатиме інвесторів вкладати матеріально-фінансові ресурси в українську економіку [21].

Для вирішення основних проблем аграрного сектора України під час війни і після неї, а також покращення інвестиційної складової розвитку аграрного сектора економіки потрібно вжити таких заходів, як:

- кадрові:
- повернути кваліфікований персонал, включаючи менеджерів, IT-фахівців, науковців і спеціалістів з аграрної сфери;
- розробити та реалізувати комплекс заходів, що мали б на меті розвиток соціальної інфраструктури сільських районів та створення нових робочих місць;
- організаційні:
- зменшити бюрократичні перешкоди для розвитку підприємств аграрного сектора;
- підтримувати малі фермерські господарства та сприяти їх розвитку;
- технологічні:
- підвищити рівень якості продукції відповідно до європейських стандартів, у тому числі за допомогою заходів для підвищення якості продуктів для населення;
- пристосувати виробництво аграрного сектора України до європейських стандартів;
- здійснювати технологічний розвиток та цифрову трансформацію аграрного сектора;

Подібні заходи можуть у подальшому забезпечити створення умов для переходу аграрного сектора до сталого розвитку та, як результат, до інвестиційної привабливості для українських та іноземних інвесторів.

Висновки. Отже, потреба адаптації до стандартів Європейського Союзу та існуючі виклики для аграрного сектора економіки, які були в мирний період, включаючи їх специфіку, посилюються воєнними ризиками. У таких обставинах великого значення набуває сприяння

створенню сприятливого інвестиційного клімату для української економіки, у тому числі й для аграрного сектора. Це має стати головним завданням влади під час планування стратегії післявоєнного відновлення. Уряд повинен підтримувати підприємців в аграрному секторі, використовуючи при цьому існуючі інструменти, такі як податкові пільги та доступ до недорогого кредитування, а також упроваджуючи нові, такі як цифрова трансформація економіки України і токенизація активів.

У таких обставинах державне регулювання аграрного сектора надзвичайно актуалізує важливі інструменти, серед яких підтримка наукових досліджень і розробок, упровадження сучасних технологій, включаючи інформаційно-комунікаційні, що використовуються в аграрному виробництві. Це означає використання новітніх технологій для обробки, управління й обміну даними та інформацією з цільовою аудиторією. Крім того, однією з найбільш актуальних напрямів є фінансова підтримка агровиробників з боку держави, хоча це, зрозуміло, може бути складним в умовах воєнного конфлікту.

Стаття надійшла до редакції: 03.07.23.

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Жовнірчик Ярослав: д-р наук з держ. упр., професор, в. о. завідувача відділу проблем державного управління та адміністративного права, Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Мончак Олексій: аспірант відділу проблем державного управління та адміністративного права, Інститут держави і права імені В.М.Корецького Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

У статті досліджено проблеми інвестиційного забезпечення аграрного сектора економіки України в сучасних умовах та визначено перспективні напрями покращення інвестиційного клімату загалом. Встановлено, що у ході створення ринкової економіки в Україні та євроінтеграційних процесів виникає потреба в складних пошуках шляхів розвитку й визначенні ролі та місця держави в цих економічних перетвореннях. Досвід розвинених демократичних країн показує, що немає єдиного рішення для цієї проблеми і міра державного втручання в економіку різних країн варіюється. Визначено напрями трансформації аграрно-промислового комплексу в Україні з часів здобуття незалежності. Доведено, що до початку повномасштабної війни аграрний сектор в Україні був однією з найприбутковіших галузей української економіки. Вона сприяла значному внеску у ВВП та збереженню земельних ресурсів у задовільному стані. Висвітлено низку проблем в аграрному секторі економіки України, які гальмують його розвиток: недостатня прозорість у справах земельної власності; невідповідність стандартам якості та безпеки, встановленим міжнародними організаціями; обмежений рівень інвестицій; недостатня адаптація законодавства України до вимог Європейського Союзу; проблема реформування ринку та його структури; залежність від державного фінансування; недостатність інноваційної активності; проблеми у сфері логістики та поставок. Наведено оцінку прямих збитків у сфері АПК і сільськогосподарської інфраструктури, що стали наслідком постійних атак з боку російських збройних сил. Серед складових цих збитків слід вказати на ті, що стали найбільш фінансово значущими: сільськогосподарська техніка, готова сільськогосподарська продукція та зерносховища. Саме ці збитки можна визнати вагомими й такими, що не дозволяють говорити про швидке покращення ситуації в аграрному секторі України і залучення інвестицій. Наведено основні вектори підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки України та представлено перелік заходів, котрі потрібно вжити для вирішення основних проблем під час війни і після неї, а також покращення інвестиційної складової розвитку аграрного сектора економіки та продовження євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, агропромисловий комплекс, сільське господарство, державна політика, державне регулювання, державна підтримка, інвестиції, інвестиційний клімат, євроінтеграційні процеси, інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки.

Received:03 .07.23

References

1. The agricultural sector of the economy: the results of 2022 and the forecast for 2023. *niss.gov.ua* Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarynyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>. [in Ukrainian].
2. Halanets, V. V. (2023). Udoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektora ukraїny: istorychnyi aspekt [Improvement of mechanisms of state regulation of the agricultural sector of Ukraine: historical aspect]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia - Law and public administration*. 2, 96-102 [in Ukrainian].
3. Global index of food security. *impact.economist.com* Retrieved from <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>. [in English].
4. Grant support for micro and small producers of agricultural products. *minagro.gov.ua* Retrieved from <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/state%20support/antonyuk-h-1002-1.pdf>. [in Ukrainian].
5. State Statistics Service of Ukraine: the official website. *ukrstat.gov.ua* Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
6. Report on the direct damage to the infrastructure from the destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine a year after the start of the full-scale invasion. *kse.ua* Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf. [in Ukrainian].
7. Investments in the domestic agricultural sector of the economy are growing. *agroveview.com* Retrieved from <https://agroveview.com/content/inv-estycziyi-v-agrarnyj-sektor-ekonomiky-zrostayut>. [in Ukrainian].
8. Kovtun, T. (2023). Instrumenty zabezpechennia stiikosti ahrarnoho sektoru u voiennyi chas [Tools for ensuring the stability of the agricultural sector in wartime]. *Scientific Collection «InterConf+»*. 29 (139), 68-77. Retrieved from <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.006> [in Ukrainian].

9. Makaliuk, I., Kashpurenko, T., Barannikov, M. (2023). Stanovyshche pidpriemstv ahrarnoho sektoru ukrainy v umovakh viiny: finansovo-investyt-siini aspekty [The position of the enterprises of the agrarian sector of Ukraine in the conditions of war: financial and investment aspects]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*. (49). Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-7> [in Ukrainian].

10. Makaliuk, I. V., Falko, M. O., Zakharov, N. V. (2023). Tokenizatsiia tsinnykh papieriv: osoblyvosti ta perspektyvy dlia Ukrainy [Tokenization of securities: features and prospects for Ukraine]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*. 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.34> [in Ukrainian].

11. Nehrei, M., Taranenko, A., & Kostenko, I. (2022). Ahrarnyi sektor Ukrainy v umovakh viiny: problemy ta perspektyvy [The agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: problems and prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38> [in Ukrainian].

12. Review of war damage in the agriculture of Ukraine. Indirect damage assessment. The second release. *kse.ua* Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/Damages_report_issue2_ua-1.pdf. [in Ukrainian].

13. Review of indirect losses from the war in the agriculture of Ukraine, second issue. *kse.ua* Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/Losses_report_issue2_ua.pdf. [in Ukrainian].

14. List of state support programs for agricultural enterprises. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: the official website. *minagro.gov.ua* Retrieved from <https://minagro.gov.ua/pidtrimka>. [in Ukrainian].

15. Zakon Ukrainy Pro virtualni aktyvy vid 17.02.2022 No 2074-IX [Law of Ukraine On Virtual Assets from 17.02.2022 No 2074-IX]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrainy Pro rezhym inozemnoho investuvannia vid 19.03.1996 No 93/96-BP [The Law of Ukraine On the regime of foreign investment from 19.03.1996 No 93/96-BP]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-bp#Text> [in Ukrainian].

17. Kabinet Ministriv Ukrainy. Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Nova ahrarna polityka» [Cabinet of Ministers of Ukraine. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group “New Agrarian Policy”]. *kmu.gov.ua* Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf>. [in Ukrainian].

18. Kabinet Ministriv Ukrainy. Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Audytu zbytkiv, ponosenykh vnaslidok viiny» [Cabinet of Ministers of Ukraine. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group “Audit of losses incurred as a result of the war”]. *kmu.gov.ua* Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>. [in Ukrainian].

19. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top. [in Ukrainian].

20. Udova, L. O., Haievyi, A. H. (2022). Malyi biznes v ahrarynomu sektori ekonomiky Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku v umovakh viiny [Small business in the agrarian sector of the economy of Ukraine: problems and prospects for development in the conditions of war]. *Naukovo-osvitnii innovatsiyni tsentr suspilnykh transformatsii - Scientific and educational innovation center of social transformations*. 122-133. Retrieved from <https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-01-09>. [in Ukrainian].

21. Zhovnirchuk, Y., Bondarchuk, N., Cherkaska, V., Terletska, V., Gusiev, V. (2023). Sustainable Development of the Agro-Industrial Complex through Modeling Aspects of Logistics Management. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 2023, 18(6), pp. 1911-1917. Retrieved from <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180627> [in English].

22. Zhovnirchuk Y., & Gusiev V. (2022). Udoskonalennia mekhanizmu formuvannia investytsiinoho klimatu u sferi ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy. [Improvement of the investment climate formation mechanism in the sphere of the agricultural industrial complex of Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok – Public administration and regional development*, (18),. Retrieved from [https:// DOI 10.34132/pard2022.18.05](https://DOI.10.34132/pard2022.18.05) [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Жовнірчик Ярослав Федорович: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001, Україна.

Yaroslav Zhovnirchuk: V. M. Koretsky Institute of state and law, Tryokhsviatitelska str., 4, Kyiv, 01601, Ukraine.

ORCID.ORG/ 0000-0002-1378-9923

E-mail: ya.zhovnirchuk@ukr.net

Мончак Олексій: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001, Україна.

Oleksii Monchak: V. M. Koretsky Institute of state and law, Tryokhsviatitelska str., 4, Kyiv, 01601, Ukraine.

ORCID.ORG/ 0009-0003-9638-161X

E-mail: lexi_m@ukr.net